

VETERİNER TABABETİ TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

Doç. Dr. Nihal ERK

Veteriner Tababetin Doğuşu : Hayvanlar ehlileştirilip de tabii şartlardan ayrılınca onların devamlı sıhhatleri artık bozulmağa başlayacağından hayvan sahipleri küçük sürüleri için ilaç aramağa başlamak zorunda kalmışlardı. Bu sebepten veteriner tababeti hayvan ehlileştirilmesi ve insanların hayvanları tanımasıyla başlamış olmalıdır. Birçok veteriner tarihçileri bu noktada hemfikirler. Şu halde hayvan tababeti tatbikatının başlangıcı çok eski devirlerle kadar gitmektedir.

İlk hayvan ehlileştirilmesi muhtemelen Orta-Asya'da M.Ö. 5'inci bin yılda başlamıştır. Bu çağda insanlarda kullanılan tedavi usullerinin hayvanlarda da kullanıldığı tahmin edilebilir.

Eski Hint'de Veteriner Tababet : Eski medeniyetler arasında Hindistan mesleğimizin beşiğidir. İnsan ve hayvanların aynı mukadderata sahip olduğu düşünülen bir memlekette veteriner tababetin yüksek bir mevki işgal ettiğini tahmin elbette ki mantıktır. Ve bu eski medeniyette hayvan bakımına çok önem verilmiştir.

Gittikçe artan vesikalar göstermektedir ki Eski Yunan ve Roma medeniyetleri Hintlilere bildiğinden çok fazla şeyler medyundur. Tıp tarihçileri eski Hint ve Doğu'daki, dünyanın diğer taraflarına nazaran çok yüksek olan, tıbbi anlamakta umumî bir muvaffakiyetsizlik göstermişlerdir.

Halen mevcut olan Mısır ve Balbilon vesikalarına nazaran belki daha az eski ve daha az olan Hint vesaikine göre, Eski Hint'de Veteriner ilminin; aynı çağda ve hattâ ondan sonraki devirlerde bile diğer memleketlere nazaran mukayese edilmeyecek şekilde daha fazla ilerlemiş olduğu görülmektedir.

Hindistanda Veda'lar devrinde halkın esas meşgalesini sığırcılık teşkil etmekteydi. Sığır en kıymetli servetti.

İnsan ile hayvan arasında bir yakınlığın mevcudiyeti düşünülüyordu. Belirli hayvanlar bilhassa İnek mukaddes sayılıyordu. Veda'lar devrinde inekler mukaddes addedildikleri halde yetiştiriciliğe elverişli olmayan boğalar kastre ediliyor veya et için kullanılıyorlardı. Daha az mâkul olan, sığırları öldürme veya kesme yasağı düşüncesi daha sonraki devirlerde görülmektedir.

En iyi vesikalar insan sever kral Asoka zamanına aittir. (250 M.Ö) Veterinerlerle iyi bir şekilde teşkilâtlandırılmış yüzlerce hayvan hastahanesinin

mevcut olduğu görülmektedir. Bunlar şüphesiz ki ilk bilinen hayvan hastaneleridir. Atlar, filler, sığırlar, kuşlar, balık v.s. bu hastahanelerde ihtimam görüyordu.

Eski Romada, 19 uncu asıra kadar bütün medeniyetlerde veteriner tababet mevzuunda yalnız at dikkati çektiği halde eski Hint'de veteriner tababet bütün nev'iler için yapılmakta idi.

Sığır ve fillerin sadece üretilmesi ve terbiyesi değil hastalıkları ve tedavileri de biliniyordu. Sığır hastalıkları sınıflandırılmıştı. Bunlar arasında sığır vebası, antrax, disanteri ve proplazmosis anıyabildiklerimizdir. Bu salgınlar 18 inci asırda Avrupa ve İngiltereyi sardığı zaman veteriner mektepleri kuru-luncaya kadar teşhis edilemeden devam edip durmuştur.

Eski Mısırdaki Veteriner Tababet: Veteriner tababete ait ilk vesikalara Mısırdaki rastlanmaktadır. Bu vesikalar M.Ö. 1900 yıllarına kadar gitmektedir. Kabartmalarda görülen resimler Mısırdaki hayvancılığın ileri olduğunu göstermektedir. Geçen asır sonunda Kahunda bulunan papirus kuş, sığır ve köpek hastalıklarının tedavilerine ait çok kıymetli bir vesikadır.

İlk yazılı vesikalardan daha eski olarak mabetlerdeki oymalardan hayvan bakımı hakkında malûmat edinilebilmektedir. Bu oymalarda ilâç tarifeleri hakkında bir şey olmadığına göre bu resimlerin sadece hayvan beslenmesini gösterdiği tahmin edilebilir. M.Ö. 2000 yıllarından sonraki vesikalarda ise sığır kaz ve keçilere yapılan tedaviler görülmektedir.

Bir fikre göre ise Memphis mabedinde daha M.Ö. 3000 yıllarından evvel Veteriner tababet okutuluyordu. Mısırdaki hayvan tababeti rahip hekimler elinde idi. İnsan tababeti de aynı şekilde idi. Bu rahip hekimler tedaviyi ilâç, dua ve sihirle yapıyorlardı.

Mezopotamya'daki Veteriner tababet: Mısırlılara çağdaş olarak Mezopotamya'da Sümer medeniyeti bulunuyordu. Burada da aynı şekilde rahip hekimler tababet yapmakta idiler. Babil ve Asur çağında ise din ile tıbbi biribirinden ayırmağa imkân yoktur. Daha sonra Sami ırkların hastalıkların fenalıkların cezası olarak husule geldiklerine inançları okadar kuvvetli idi ki bu inanış İncil vasıtası ile asırlarca Garb dünyasına tesir icra etmiştir. Mısırlıların aksine olarak Mezopotamya milletleri koruyucu tababete çok önem vermişler ve bugünkü bir çok hıfzıssıhha kaidelerinin orijini Babilliler çağından gelme addedilmektedir.

Bu memlekette veterinerlere Monai-su ve insan hekimlerine A-su ismi verilmekte idi. Sümer tababetin tipik vasfı ihtisaslaşmış olmasıdır.

Hastalık vak'alarında bilhassa koyun karaciğeri prognosu anlamak için kullanılıyordu. Bu da şüphesizki hastalığın gidişatını anlamaktan ziyade koyun karaciğeri hakkında bilgi sahibi olmalarına yardım etmiştir. Asurluların bırakmış oldukları Hamurabi kanunu Kral Hamurabi tarafından vaz edilmiştir. Bu kanun, Veterinerlerin ücretleri ve tecziyeleri hakkında da maddeleri ihtiva etmektedir. «Eğer bir sığır veya eşek doktoru bir sığır veya eşeğin ciddi

bir yarasını tedavi ederse hayvan sahibi doktora bir gümüş sikkenin 1/6 sını verecektir. Eğer tedavi edilen hayvan ölmüşse doktor hayvan sahibine hayvanın kıymetini 1/4 nü ödeyecektir.»

Etilerde Veteriner tababet : Sümerlerden sonra Ön Asyada Eti İmparatorluğu hükümlerinde Veteriner tababete ait dökümanlar bulunmuştur. Bu vesikalar M.Ö. 1000 yıllarından daha öncesine aittir.

Eski İranda Veteriner tababet eski Asurda olduğu gibi idi. İsrail hakkında fazla bilgi sahibi değiliz.

Eski Yunanda Veteriner tababet : Daha sonra Ege bölgesinde parlayan eski Yunan medeniyetinde Veteriner tababet bilhassa at tababeti önem kazanmıştır. Atinalı Simon ve Xenophon bu mevzuda çok kıymetli eserler bırakmışlardır. Hippocrates ile beşeri tababetin lâikleşmesiyle artık hekimlerin aynı zamanda rahip olmadıkları görülür. Yani Tıp ilmi artık hakikaten başlamıştır. M.Ö. (B.C.) 4 üncü yüz yılda yaşayan Aristo büyük filozof olduğu kadar veterinerdir de. Historia Animalum isimli eserinde biz veterinerleri ilgilendiren bir çok malumat vardır. O çağda kastrasyonun tedavi maksadı ile kullanıldığını, tetanozun iyi tanındığını, antraksın zehirlenme zannedildiğini görmekteyiz. Daha o zaman dişi domuzlarda ovariectomie yapılmakta idi. yalnız Aristonun meselâ: nebatlarda cinsiyet olmayışı ve arterlerde hava dolaşması gibi yanlış inanışları bu sahada tababetin gelişmemesine sebep olmuştur.

Büyük İstenderin kurmuş olduğu İskenderiye şehri M.Ö. üçüncü asırda en büyük ilim merkezini teşkil etmiştir. Buradaki tıp mekteplerinde ilk defa fizyoloji ve anatomi başlar.

Bu kısa izahta yalnız en önemli noktalar üzerinde durulacağına göre Roma medeniyetinde veteriner tababette geçmek lâzımdır. İlimler tarihten de bilindiği gibi Roma İmparatorluğunun en parlak devrinde bile eski Yunanda olduğu gibi olmayıp ilimlere yalnız pratik değerlerinden dolayı kıymet vermişlerdir. Buna rağmen Roma'da hıfzısihha çok ileridir.

Cato (B.C. 233-148) kendisi asker olduğu halde hayvan ve ahır ve gıda hijyeni hakkında bir eser yazmıştır. Diğer Romalı erken yazarlar arasında en önemlisi **Columella'dır** : Milâdın ilk yıllarında Romada yaşamıştır. İlk defa olarak hayvanlarda veba ismi verilen hastalıkların bulaşıcı olduklarını ve hastaların sağlamlardan ayrılması lüzumunu belirten Columella'dır.

Bundan sonra veteriner ve beşeri tababetin en mühim simalarından biri olan **Galen'i** görürüz. Galen tıbbın babalarından biri olup asırlarca hüküm sürecektir doktrinler vazetmiştir. Mukayeseli anatomi, yapmıştır. Deveranı takribi olarak tarif eder. Maymun ve domuz anatomisi üzerinde çalışmıştır. Farmakolojide tertiplendiği ilaçlara Preparasyon galenik denmektedir.

Romada sadece hayvan tababetile meşgûl olanların en meşhuru **Publius Vegetius Renatus'dur** M. S. 450-500 yıllarında yaşamış hakiki bir veterinerdir. Bazı tarihçiler kendisine veteriner tababetin babası unvanı vermişlerse de

diğerleri bunu kabul etmez. Zamanında veteriner tabipliğinin beşerî tabiplikten aşağı görülmesini bir türlü kabul etmemiş ve bu iki mesleğin daima birbirinden faydalanacağına işaret etmiştir. Vegetius ancak 16 ncı asırda meydana çıkan eserinde bir çok hastalıkları tarif etmiş, bazan ilmi bazan da ampirik malûmat vermiştir. Malleus ismi altında atların 7 salgın hastalığını anlatmış ve bunları Kontogios karakteri ile izolasyonun faydalarını belirtmiştir. Vegetius abdominal hastalıkları pek karışık ve karanlık olarak kabul etmiştir. Hastalıklardan korunmanın tedaviden daha mühim olduğunu açıklar ki bu çok mühimdir.

Bizansta Veteriner tababet : Romadan ayrılmış olan Şarki Roma İmparatorluğunda yani Bizansta, veteriner tababet çok değer kazanmıştır. Burada at tababeti ile meşgûl olanlara Hippiatros denilirdi. Halk arasında iyi tanılıyorlardı. Bizansta veteriner tababete ait malûmatı yazıldıklarından asırlarca sonra toplanılan Hippiatrika isimli eserden öğreniyoruz. Eser muhtelif kimselerin yazılarının kolleksiyonudur. Hippiatrikada yazısı bulunan Humerius, Hierocles ve Apsyrtus v.s. dir.

Bunların en meşhuru Apsyrtus'dur. Apsyrtus M. S. 4 üncü asırda Bursada doğmuştur. Sir Frederik Smith gibi tanınmış veteriner tarihçileri Apsyrtus'u Vet. Tab.nin hakiki babası olarak kabul ederler ve bunda haklıdırlarda. Çünkü Apsyrtus'da hiç batıl taraf yoktur. Tam bir ilim adamı olarak hareket etmiş, her zaman otopsi muayeneleri ile neticeye varmıştır. Ruamın bulaşık tabiatını iyi tanınmış, fakat bazen gurm ile karıştırmıştır, burun akıntısının beyinden geldiğine inanmıştır. Bilhassa hazım cihazı hastalıkları iyi mütalaa edilmiştir. Barsakların düğümlenme v.s. gibi patolojik hallerini, mide yırtılmasını otopside görmüş ve rektal muayeneleri sancılarda Tedavi maksadıyla kullanmıştır.

İslam Medeniyeti dev'inde veteriner tababet : Bundan sonra Avrupada karanlık çağın başladığını; Veteriner tababetin de diğer ilimlerle beraber yavaş yavaş islam dünyasına geçtiğini görmekteyiz. Bu nakil evvelâ eski Yunanca eserlerin Arapçaya tercümesile başlar. Daha sonra telif devrine geçmiştir. At tababeti atı çok seven islâm milletler elinde çok ilerlemeler göstermiştir. Bilhassa diş tababeti, doğum bilgisi, eskâl bilgisi, ayıplar, çeşitli **cerrahi** operasyon (embryotomi ve çok ileri teknikle kastrasyon) ve hepsinin üzerinde nalbandi ve tedavi nallarının kullanılışı çok tekâmül etmiştir. İslâm dünyasında görülen bu ilerleyiş Rönesansta tesirini çok göstermiştir.

Avrupada Orta Çağda Veteriner Tababet : Avrupada 13-14 üncü asırda başlamış olan kıvıldamalar, Veteriner tababet sahasında en çok İtalya bilhassa Sicilyada kendisini gösterir. İmparator Frederiek 11. nin teşviki ile **Jordanus Ruffus** arapça eserlerden istifade ederek, asırlardan beri ilk defa Avrupada Veteriner tababete ait iyi bir eser yazmıştır. Daha sonra Lourens Ru-

sus gene kıymetli bir eser bırakmıştır. 16 ncı asırla beraber Rönesans hakikaten her sahada başlamıştır. Bütün ilimlerde görülen Rönesans, veteriner tababette de görülür. Bu asrın en mühim olayı Carlo Ruini'nin asrın sonunda at anatomisi hakkında yazdığı eserdir. Bu ilk at anatomisidir. Yanî Carlo Ruini'de Veteriner anatominin babasıdır.

Bundan sonra Veteriner tababet diğer ilimlere muvazi bir yol takip ederek zooloji, biyoloji ilimlerinde yapılan yeniliklerden çok faydalanmıştır. 17 nci yüz yılda Leeuwenhoek tarafından kullanılan mikroskop, veteriner tababete çok hizmet etmiştir. Gene aynı asırda Harveyin deveranı keşfi ve diğer fizyoloji, biyoloji ve anatomi araştırmaları artık veteriner tababeti tamamiyle müsbet yola sokmuştur. Solleysel ise bu asrın en tanınmış veteriner hekimi ve yazarıdır.

18 inci asırda bir çok harpler neticesinde harp hayvanı olan atların çoğu telef olmuştu. Ve daha ziyade 18 inci asrın ilk yarısında Avrupada hüküm süren sığır vebası mekteplerin açılışında en önemli rolü oynamıştır.

18 inci asrın ortasına doğru bir çok Avrupa memleketleri veteriner tababetinin önemini görerek Kralların emirleriyle veteriner sanatını mekteplerde ilmi bir şekilde okutulmasına başlanmıştır.

1763 de Claude Bourgelat Fransada Lyon şehrinde ilk veteriner mektebini açmıştır. Bu sebep'en kendisine "Modern veteriner ilminin babası" ünvanını vermemiz gerekmektedir.

Bunu müteakip 18 inci asrın sonuna kadar 35 sene içinde Batı Avrupada 25 veteriner mektebi açılmıştır ki bu da veterinerlere olan ihtiyacı açık şekilde göstermiştir. Ve bu ihtiyaç günden güne artmaktadır.

Türkiyede ilk mektep 1835 de açılmıştır.

Dünyanın her tarafında her gün yeni veteriner mekteplerine ihtiyaç duyulmaktadır. Yakında Türkiyede ikinci bir Veteriner Fakültesi daha kurulacaktır.

S U M M A R Y

The veterinary medicine which supposed to begin with the domestication of the animals, developed firstly in the most civilized countries in the ancient history as India, Egypt and Mesopotomia.

After the transmission of those civilzations gradually from the above mentioned countries to Greek Land, the veterinary medicine became more scientific among the ancient Greeks. Some real developments olsa took place in Byzantium Empire after the ancient Romé. In the Middle Ages the veterinary

medicine advanced mostly in Islamic countries. This branch of science had opportunity to progress after establishment of the special Veterinary schools firstly in France in the XVII th century.

L İ T E R A T Ü R

- 1 — **Erk, N.** : XVI ncı Asır Veteriner Hekimliği ve bu asra ait eserler, Ankara, 1955.
- 2 — **Leclanche, E.** : Histoire De La Medicine Veterinaire, Toulouse, 1936.
- 3 — **Mettler, C.** : History of Medicine, Philadelphia, 1947.
- 4 — **Smith, F.** : The Early History of Veterinary Literature Vol, 1, London, 1919.
- 5 — **Smithcors, I. F.** : The Veterinary Medicinl of Ancient Civilizatons, MSU Veterinarian, 13-24, 1955.
- 6 — **Smithcors I. F.** : Blaines. History of Veterinary Medicine to 1800, J. A.
- 7 — **Tüzdil, A.Nevzat,** Türk Veteriner Hekimliği Tarihi, Ankara, 1955.

— 0 —